

BÖLÖNI FARKAS Sándor (Bölon, 1795. dec. 14. [ker.]; saját állítása szerint [KazLev 13, 369] 1795. jan. 15.–Kolozsvár, 1842. febr. 3.): útirajz- és naplóíró. Apja unit. székely kisnemes. 1805-től a kolozsvári unit. főtanodában tanult, 1815-től jogot uo. a királyi líceumban végzett. 1816-ban joggyakornok Wesselényi Miklóssal, akihez ettől fogva bensőséges baráti viszony fűzte. 1817-től különféle jegyzői állásokat töltött be. 1830–31-ben gr. Bély Ferenc kísérőjeként utazást tett Franciaó-ban, Belgiumban, Hollandiában, Angliában és az Egyesült Államokban. 1834-ben a M. Tudós Társaság lev. tagja. Fontos művelődésszervező tevékenységet folytatott, különféle irodalmi és polgári társaságok, a kolozsvári kaszinó (1833) és a kolozsvári Vasárnapi Újság alapítója; 1838-tól a kolozsvári színház titkára. – Fiatalon megismerkedett a kor radikális felvilágosult, majd liberális irodalmával. Döbrentei Gábor ismertette meg a romantikával, bevezette az Erdélyi Múzeum körébe, levélben bemutatta Kazinczynak, aki ~t az erdélyi irodalom egyik legnagyobb reménységének tartotta. Korai kísérletei (versek, drámatörzsdékek) nagyrészt elvesztek, *Széplelkek panasza* c. darabjából rövid részlet megjelent (SzépLitAj 1821). Fordításai (Schiller, Goethe, Mme de Staël) kéziratban maradtak. Érdekelte Erdély történelme, a magyarság ázsiai eredete. Tervezett keleti útjára nem került sor. Nyugati útjára alaposan felkészült, minden részletet gondosan megfigyelt, ezért vált jelentős művé az *Utazás Észak Amerikában* (Kvár, 1834). Értékét nem csupán elsőse adja a reformkori útirajzok (Szemere Bertalan, Gorove István, Irinyi József) között, hanem polgári liberális eszmeköre, a hazai feudalizmus éles bírálata, valamint erőteljes, tiszta stílusa is. A mű a fr. forradalom elveinek megvalósulásaként tekint a fiatal Amerikára, az ott tapasztaltakat ~ egybeveti a hazai korlátozott fejlődéssel, az elavult társadalmi berendezkedéssel. A nemegyszer republikánus elveknek is hangot adó könyv, amely a Függetlenségi Nyilatkozat m. fordítását is közli, a reformkor egyik legnagyobb könyvsikere (1835-ben ismét kiadták, az Akadémia nagyjutalmát is elnyerte), hatott az országgyűlési ifjúságra; a sorárosodás valóságos kézikönyve. Hazai szerepe Alexis de Tocqueville inkább bölcséleti jellegű *De la démocratie en Amérique* c. művének európai hatásához hasonlítható. ~ útinaplójának nyugat-európai része teljes

terjedelemben csak 1943-ban jelent meg (*Nyugat-európai utazás*, bev. Jancsó Elemér). Ez a franciaó.-i, angliai utazás alatti, formailag kidolgozatlanabb, de szellemében az amerikai útirajzhoz közel álló följegyzéseit tartalmazza. Legsikeresebb éveit rögzítő, kiadásra nem szánt, töredékben maradt *Naplóját* (1835–36) a *Kolozsvári nagy naptár* (1865) és a *Magyar polgár nagy naptára* (1869–70) közölte; ez az erdélyi napló-, emlékirat- és önéletrajz-irodalom gazdag vonulatába illeszkedik, őszinte lírai önvallomása Széchenyi naplójával rokon.

M. Utazás Észak-Amerikában, kiad., bev. BENKŐ Samu, Bk., 1966; Utazás Észak-Amerikában, kiad., bev. MIKÓ Imre, Kvár, 1975; *Naplója*, kiad., bev. JANCÓSÓ Elemér, Bk., 1971; *Journey in North America 1831*, transl., ed. KADARKAY, Arpad, Santa Barbara (California)–Oxford, 1978; *Naplótörzsdék, 1835–1836*, kiad., bev. SZIGETHY Gábor, 1982; *Napnyugati utazás*, Napló, kiad., bev. MALLER Sándor, 1984.

Ír. JAKAB Elek, – és kora, KerMagy 1870; HATVANY Lajos, Egy székely nemes, aki felfedezte a demokráciát, 1934 = H. L., *Öt évtized*, 1961; JANCÓSÓ Elemér, – élete és munkássága, ErdTudIntÉvk, Kvár, 1943; MIKÓ Imre, –, a demokrata és republikánus, Kor 1965; JANCÓSÓ Elemér, – = J. E., A felvilágosodástól a romantikáig, Bk., 1966; GÁL István, – az angol radikálisok között, Kor 1967; GÁL István, – az amerikai radikális demokraták között, Kor 1968; MIKÓ Imre, A bércre esett fa, életrajzi r., Bk., 1969; BENKŐ Samu, – = B. S., Haladás és megmaradás, 1979; LUKÁCSY Sándor, –, Lit 1979; NYÁRÁDY Gábor, – végrendeletei, ItK 1995.

Ko. K.

BÖLÖNI György (Szilágysomlyó, 1882. okt. 30.–Bp., 1959. szept. 11.): író, újságíró. Márkus Otília (Itóka) férje. Régi nemesi család sarja, dédnagybátyja Kölcsény Ferenc. Iskoláit Zilahon végezte, 1900-tól Bp.-en jogot tanult. 1902-től a Magyarország párizsi tudósítója. Itt kötött barátságot 1904-ben Ady Endrével. 1906-tól a Népszava és a Magyar Nemzet, 1910-től a Világ munkatársa. 1918 őszétől 1919 júniusáig a Károlyi-kormány sajtóattaséja Svájcban. 1920-ban Bécsbe emigrált és szerkesztette a Bécsi Magyar Újságot. 1923-ban Párizsban telepedett le. Tagja volt Károlyi Mihály környezetének, a Párizsi Hírlap szerkesztője, és A Monde magyar könyvei c. sorozat vezetője. 1948–50-ben hollandiai követ, 1951-től az Irodalmi Alap igazgatója. 1957-től az Élet és Irodalom főszerkesztője, a Magyar PEN Club elnöke. Kossuth-díjas (1955). Alakját Ady a *Margita élni akar*